O‘ZBEKISTON TA’LIM TIZIMIDA RAQAMLI VA INNOVATSION ISLOHOTLARNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Odinaxon Mansurova
Guliston davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisda O‘zbekiston ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan raqamli va innovatsion islohotlarning psixologik asoslari tahlil qilinadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o‘quvchilarning bilish jarayonlari, motivatsiyasi va ijtimoiy rivojlanishiga ta’siri yoritiladi. Shuningdek, innovatsion yondashuvlarning pedagogik psixologiya nuqtai nazaridan ahamiyati hamda o‘qituvchilarning psixologik tayyorgarligi muhim omil sifatida asoslanadi. Tadqiqotda texnologiyalarni samarali joriy etishda inson omilining ustuvorligi ko‘rsatilib, psixologik mexanizmlarni tizimlashtirish zarurligi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: raqamli ta’lim, innovatsiya, pedagogik psixologiya, motivatsiya, bilish jarayonlari, o‘qituvchi tayyorgarligi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini tubdan modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Ushbu jarayon ta’lim sifatini oshirish bilan bir qatorda, shaxsning bilish faoliyati, motivatsiyasi va ijtimoiy-psixologik rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi omil sifatida namoyon bo‘lmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sohasiga oid farmon va qarorlarida raqamli ta’lim muhitini shakllantirish, masofaviy ta’lim texnologiyalarini rivojlantirish hamda innovatsion pedagogik yondashuvlarni qo‘llash masalalariga alohida e’tibor qaratilgan (O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–5847-son Farmoni, 2019)[1]. Mazkur hujjatlarda texnologiyalar ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim vosita sifatida e’tirof etiladi.

Biroq fikrimizcha, ta’limda raqamli va innovatsion islohotlarni faqat texnik va tashkiliy nuqtai nazardan baholash yetarli emas. Chunki texnologiyalar ta’lim jarayonida, avvalo, shaxsning psixologik xususiyatlari — bilish jarayonlari, motivatsion soha va o‘quv faoliyatiga munosabat orqali o‘z ta’sirini namoyon etadi. Shu bois O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlarini pedagogik psixologiya nuqtai nazaridan tahlil qilish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Milliy tadqiqotlarda ta’lim jarayoniga innovatsiyalarni joriy etish masalasi ko‘pincha o‘quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va o‘quv jarayonini shaxsga yo‘naltirish bilan bog‘lab izohlanadi[2]. Ushbu yondashuv xorijiy psixologiyada keng qo‘llaniladigan faoliyatga asoslangan va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar bilan mushtaraklik kasb etadi.

O‘zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda raqamli ta’lim texnologiyalarining shaxsning bilish jarayonlariga ta’siri masalalari ham yoritilgan. Xususan, interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning diqqatini faollashtirishi, bilimlarni ongli o‘zlashtirishga xizmat qilishi ta’kidlanadi[3]. Bizning fikrimizcha, ushbu holat kognitiv psixologiya doirasida asoslab berilgan nazariy qarashlar bilan uyg‘unlashadi.

Shu bilan birga, milliy tadqiqotlarda texnologiyalarni joriy etishda o‘qituvchining psixologik tayyorgarligi masalasi ham muhim omil sifatida ko‘rsatib o‘tiladi. Raqamli muhitda ishlash ko‘nikmalarining yetarli emasligi, yangiliklarga nisbatan psixologik qarshilik ayrim hollarda innovatsion jarayonlarning samaradorligini pasaytirishi mumkin[4]. Bizning fikrimizcha, bu holat

[1] O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019). PF–5847-son Farmon. *O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi*.
[2] Saidahmedov, N. S. (2018). *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: Fan va texnologiya. Jo‘rayev, R. H. (2020). *Ta’limda innovatsion yondashuvlar va pedagogik mahorat*. Toshkent: O‘qituvchi.
[3] Qodirov, B. R. (2019). *Pedagogik psixologiya*. Toshkent: O‘zbekiston.
[4] Abdullayeva, M. M. (2021). *Raqamli ta’lim muhitida pedagogning kasbiy rivojlanishi*. Toshkent: Fan.

texnologiyalarni joriy etishda inson omilini yetakchi omil sifatida hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida innovatsion islohotlarning psixologik asoslarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, mavjud normativ-huquqiy hujjatlarda texnologiyalarni joriy etish masalasi keng yoritilgan bo‘lsa-da, ularning psixologik mexanizmlari yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Bizningcha, aynan ushbu jihat dissertatsiya mavzusi doirasida alohida ilmiy muammo sifatida namoyon bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan raqamli va innovatsion islohotlar pedagogik psixologiya nuqtai nazaridan katta ilmiy salohiyatga ega. Fikrimizcha, texnologiyalar ta’lim jarayonida shaxsning bilish faoliyati, motivatsiyasi va ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlovchi psixologik mexanizm sifatida asoslab berilgandagina o‘zining ijobiy samaradorligini namoyon etadi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida yangi texnologiyalar va innovatsiyalar muammosi mahalliy olimlar tomonidan pedagogik va psixologik nuqtai nazardan o‘rganilib kelinmoqda. Milliy tadqiqotlarda mazkur masala asosan ta’lim samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning bilish faolligini rivojlantirish hamda pedagogik jarayonni zamonaviy talablar asosida tashkil etish bilan bog‘liq holda talqin qilinadi.

O‘zbek pedagog va psixolog olimlarining ishlarida yangi texnologiyalar, avvalo, o‘quv jarayonini faollashtiruvchi va shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni ta’minlovchi vosita sifatida qaraladi. Xususan, N. Saidahmedovning tadqiqotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonining tizimli tashkil etilishi, o‘quvchi shaxsining faol ishtirokini ta’minlash va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga xizmat qilishi ta’kidlanadi[1]. Mazkur yondashuv pedagogik psixologiyada faoliyatga asoslangan ta’lim g‘oyalari bilan uyg‘unlashadi.

R. H. Jo‘rayev tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda innovatsion ta’lim texnologiyalarining pedagogik jarayondagi o‘rni va ahamiyati keng yoritilgan. Olim ta’lim jarayonida interfaol metodlar va texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasini oshirishi hamda ularni faol bilish subyektiga aylantirishini ta’kidlaydi[2]. Fikrimizcha, ushbu yondashuv xorij psixologiyasida ilgari surilgan motivatsiya va faollik nazariyalari bilan mantiqan uyg‘un keladi.

Milliy pedagogik-psixologik adabiyotlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining bilish jarayonlariga ta’siri masalasi ham alohida o‘rganilgan. B. R. Qodirovning ishlarida ta’lim jarayonida texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarning diqqat, xotira va tafakkur jarayonlarini faollashtirishga xizmat qilishi qayd etiladi[3]. Bizningcha, mazkur fikrlar kognitiv psixologiyada asoslab berilgan nazariy qarashlar bilan bevosita bog‘liqdir.

Shuningdek, M. M. Abdullayeva tadqiqotlarida raqamli ta’lim muhitida pedagog shaxsining kasbiy va psixologik tayyorgarligi masalasi yoritilgan. Olimning fikricha, yangi texnologiyalarni samarali joriy etish pedagoglarning psixologik moslashuvi, innovatsiyalarga bo‘lgan munosabati va kasbiy kompetensiyalariga bevosita bog‘liq[4]. Fikricha, bu holat texnologiyalarni joriy etishda inson omilining yetakchi ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Milliy tadqiqotlarda ta’limda innovatsiyalarni joriy etish jarayonida yuzaga keladigan muammolar ham tanqidiy jihatdan tahlil qilingan. Ayrim olimlar texnologiyalarni qo‘llashda metodik va psixologik tayyorgarlik yetarli bo‘lmagan sharoitda o‘quvchilarda bilimlarning yuzaki o‘zlashtirilishi va o‘quv faolligining pasayishi mumkinligini qayd etadilar[5]. Bizningcha, bu holat xorij psixologiyasida qayd etilgan kognitiv yuklama va technostress muammolari bilan hamohangdir.

Umumiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, O‘zbek olimlarining tadqiqotlarida yangi texnologiyalar ta’lim jarayonini takomillashtiruvchi muhim omil sifatida e’tirof etiladi. Biroq fikrimizcha, milliy

[1] Saidahmedov, N. S. (2018). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya.
[2] Jo‘rayev, R. H. (2020). Ta’limda innovatsion yondashuvlar va pedagogik mahorat. Toshkent: O‘qituvchi.
[3] Qodirov, B. R. (2019). Pedagogik psixologiya. Toshkent: O‘zbekiston.
[4] Abdullayeva, M. M. (2021). Raqamli ta’lim muhitida pedagogning kasbiy rivojlanishi. Toshkent: Fan.
[5] Karimova, S. T. (2020). Ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni joriy etish muammolari. Toshkent: O‘qituvchi.

tadqiqotlarda texnologiyalarning psixologik mexanizmlarini tizimli va kompleks tahlil qilish masalasi yetarli darajada chuqurlashtirilmagan. Aynan shu jihat dissertatsiya mavzusi doirasida xorijiy va milliy yondashuvlarni integratsiyalash zaruratini yuzaga keltiradi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbek olimlarining ta’limda yangi texnologiyalar muammosiga oid tadqiqotlari muhim ilmiy asosni tashkil etadi. bizningcha, ushbu tadqiqotlarni pedagogik psixologiya nuqtai nazaridan tizimlashtirish va chuqurlashtirish yangi texnologiyalar va innovatsiyalardan foydalanish metodologiyasini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.